
 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-3-115-121>

 <https://orcid.org/0000-001-9035-9022>

АЗМАН Ханна

аспірантка 4-го року навчання кафедри освітології та педагогічної інноватики,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

e-mail: 770channa@gmail.com

УДК 373.015.31:17.022.1](569.4:477)(045)

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ ІЗРАЇЛЬСЬКОЇ ШКІЛЬНОЇ СИСТЕМИ
ЩОДО ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ
В ЄВРЕЙСЬКИХ ЗЗСО УКРАЇНИ**

У статті актуалізовано дослідницьке питання формування моральних цінностей в шкільній системі на основі сучасних викликів суспільства та трансформаційних процесів, спрямованих на ціннісну парадигму освіти. Ар-

гументовано положення, що сформованість моральних цінностей особистості як наслідок вносить зміни як щодо зовнішнього поводження, так і щодо збагачення моральним змістом її внутрішнього світу. Доведено, що значні науко-

ві і практичні напрацювання мають місце в ізраїльській освітній системі, яку взято за взірєць, та імплементація передового досвіду якої дасть змогу вирішити цю проблему в Україні. Проаналізовано науково-джерельну базу та з'ясовано основні наукові положення досліджуваного феномену в наукових працях ізраїльських учених та учених, які вивчали специфіку єврейської освіти: значення моральних цінностей для становлення особистості, потреби організації морального виховання в освітньому процесі шкільної системи, результативність сповідування моральних цінностей у розвитку суспільства, основні важелі впливу на формування моральних цінностей як особистісних, особливості застосування педагогічного інструментарію.

Мета полягала в репрезентації авторської моделі формування моральних цінностей на основі застосування взірців шкільної освіти Ізраїлю та впровадження її в освітню систему єврейських закладів загальної середньої освіти України з окресленням дієвого педагогічного інструментарію. Для досягнення поставленої мети були застосовані такі методи дослідження: аналіз і синтез, узагальнення і конкретизація, систематизація, опис і пояснення.

Виокремлено основні структурні компоненти моделі формування моральних цінностей у здобувачів освіти в шкільному середовищі (на прикладі досвіду Ізраїлю): аксіологічний підхід, основні принципи (гуманізм, систематичність, поступовість, неперервність), триетапність процесу (мотиваційно-стимулювальний, змістово-процесуальний, освітньо-організаційний), педагогічні умови та методичний супровід із застосуванням ефективного педагогічного інструментарію (читання фрагментів єврейських творів, уміщених в упорядкованій автором «Читанці» і наративи за їх змістом). Визначено, що на формування моральних цінностей значний вплив має накопичений досвід морального поведіння в середовищі. Сформульовано прикінцеві узагальнення про значенність імплементації елементів досвіду ізраїльської шкільної системи щодо формування моральних цінностей та її впровадження в освітню систему єврейських закладів загальної середньої освіти України. Зауважено, що подальшого дослідження потребують питання специфіки формування кожного складника моральних цінностей (мотиваційного, пізнавального, діяльнісного).

Ключові слова: моральні цінності; заклади загальної середньої освіти України; єврейська освіта; школи Ізраїлю; читання творів; наративи; освітній процес; модель формування моральних цінностей у шкільному середовищі.

Постановка проблеми. Реалії сьогоденної шкільної освіти все більше засвідчують про потребу актуалізації і впровадження ціннісної парадигми в освітній процес. Це питання виступає домінуючим, оскільки передбачає зміни в змістовому наповненні, що за своїми результатами мають відображатися на зростанні кожної особистості шкільного віку, формуванні

системи ціннісних орієнтацій, розвитку моральності та ін. якостей.

Ухвалення в нашій державі програми «EDUCATION 4.0: Ukrainian sunrise» (2022) передбачає підготовку особистості (зокрема в період її навчання в школі) до майбутнього дорослого життя, культивування обізнаності в різних сферах, розвиток індивідуальних рис, вироблення вмінь і навичок самостійного прийняття рішень в умовах морального вибору тощо [1]. Отже, в сучасній освіті відбуваються трансформаційні зміни, що спрямовані на залучення особистості до культурної приналежності, на формування морального портрета, становлення якого відбувається під впливом моральних цінностей у процесі морального виховання. Формування особистості передбачає не лише рівень освіченості, а й вихованості – поведіння в середовищі відповідно до встановлених у ньому моральних норм та моральних принципів. Це відбувається на основі сформованості внутрішніх установок, що спонукають особистість до застосування моральних дій, значущих для неї моральних цінностей. Останнє є складним психологічним феноменом, розвиток якого інтенсивно проходить в період навчання в школі, тому він визначається сензитивним.

Саме таке соціальне замовлення має реалізувати сучасне шкільне навчання. Тому організація освітнього процесу щодо формування моральних цінностей у здобувачів освіти у закладах загальної середньої освіти (далі по тексту ЗЗСО) є надзвичайно актуальним завданням, яке потребує застосування дієвого педагогічного інструментарію.

Аналіз досліджень і публікацій. На особливу увагу заслуговують наукові положення, що розкривають сутність формування моральних цінностей у шкільній освіті Ізраїлю, оскільки це країна, яка тривалий час перебуває в умовах війни та воєнних загроз і накопичений нею досвід є цінним для застосування в нашій державі. Акцентуємо на доробку вчених (E. Halperin, D. Bar-Tal; E. Peled та ін.), які схарактеризували потребу формування моральних цінностей особистості як фундаментальної основи існування демократичної держави (на прикладі Ізраїлю) [2; 3]. Науковці підкреслили, що система цінностей закладається в результаті вдало організованого освітнього процесу, а отже має стати завданням школи. Поліпшення стану освіти є ознакою розвитку ізраїльської демократії, що своєю чергою відбивається на ставленні молоді до визнання загальнолюдських (з-поміж яких – моральні) цінностей. Зважаючи на зазначене, постає соціальне завдання – вдоско-

налення роботи в системі освіти, спрямованої на формування в представників зростаючого покоління, які будуть закладати фундамент майбутнього, моральних цінностей [2; 3].

Значний доробок у досліджуваному питанні складають наукові праці Ш. Шварца (S. Schwartz), який розкрив сутнісне значення цінностей як «усвідомлених потреб» особистості [4]. Становлення системи цінностей проходить складний шлях і залежить від низки чинників, зокрема: зовнішніх – найближчого оточення, у якому перебуває індивід, мікроклімату середовища; і внутрішніх – особистісних якостей: переконаності, впевненості, цілеспрямованості, відповідальності за власні дії та наполегливості у досягненні поставленої мети [5]. Учений запропонував теорію універсальних цінностей, що своїм змістом мала стабільність структури цінностей особистості і її відповідність до системи організації їх становлення, яке вимірювалося за встановленими рівнями [4]. На думку Ш. Шварца, домінуючий вплив на формування цінностей здійснюють мотивувальні чинники, оскільки виступають рушієм розвитку особистості [4]. На основі передачі моральних цінностей в системі обов'язкової освіти забезпечується стабільність розвитку суспільства, його моральне оздоровлення, що безпосередньо впливає на посилення практичної спрямованості освітнього процесу, формування загальнокультурних умінь, навичок, і врешті, – компетентностей, що забезпечать функціональну життєдіяльність учнів, сприятимуть їхньому особистісному розвитку, орієнтуватимуть на творення добра і поповнення своїх моральних знань та набуття власного морального досвіду (D. Schwartz, B. Gurstein, D. Galily) [5].

За твердженням ізраїльських учених (A. Sarid, D. Goldman), формування універсальних цінностей (за теорією Ш. Шварца) реалізує потребу особистості діяти «як агент змін» (*у нашому тлумаченні* – змін на краще, що ґрунтуються на продукуванні моралі і добра) [6]. Спонуками при цьому виступають «чіткі мотиваційні цінності», які набувають особистісного смислу і морального змісту для конкретного учня, що передбачає засвоєння навчальної програми, зміст якої вміщує опанування моральних понять, розвиток певних моральних уявлень, необхідних для успішної життєдіяльності та піднесення до рівня особистісних загальнокультурних моральних цінностей [6].

Запровадження в інших країнах взірців єврейської моральної освіти (здійснена С. Ingall презентація в американських державних і приватних школах) передбачає сво-

єрідний конгломерат, а саме: з одного боку, створення морального клімату в школі, який своїм фундаментом має пошанування традиції, а з другого – врахування тенденцій сучасності [7]. Саме в таких умовах здійснюється формування моральних цінностей особистості, що проходить в процесі організованого морального виховання. Останнє, на думку вченої, базується на дотриманні восьми «Е»: досконалість (Excellences), довколишнє середовище (Environment), досвід (Experience), очікування (Expectation), пояснення (Explanation), експертиза (Examination), взірці (Exemplars), та емпатія (and Empathy) [7]. Зазначені складники складають цілісність морального виховання, яке імплементується в повсякденне життя єврейських шкіл і неформального середовища.

З цією метою має бути застосований ефективний педагогічний інструментарій, дослідження якого, зокрема, на основі читання творів, що вміщені в шкільних підручниках з івриту та літератури для державних початкових шкіл 2–6 класів в Ізраїлі, починаючи з 1954 року і дотепер, вивчалось на сьогодні О. Оведом (O. Oved) [8]. Учений підкреслив, що ціннісний підхід в освіті передбачає, передусім, культивування цінності «любові до людства», що формується на основі поваги, терпимості й турботи до інших та дотримання моральних принципів і моральних норм, що визнані у соціумі [8].

Таким чином, проведений аналіз фрагментів пласту наукового доробку ізраїльських науковців та досліджень, у яких розкривалися актуальні питання єврейської шкільної освіти щодо формування моральних цінностей, дає підстави для узагальнень: побудова змісту освіти шкільної системи на зразках Ізраїлю за своєю суттю має створення сприятливих умов для морального розвитку особистості, становлення її мотиваційної сфери, задоволення моральних потреб та підтримки переконаності у потребі дотримання моральних приписів, що ґрунтуються на визнанні моральних цінностей [9]. У проаналізованих матеріалах фіксуємо такі основні наукові положення, що будуть взяті як базові для створення власної концептуальної моделі формування моральних цінностей в шкільній системі: моральні цінності виконують роль регулятивної взаємодії між різними суб'єктами; моральні цінності лежать в основі морального вибору, моральних учинків та життєдіяльності особистості загалом; моральні цінності виступають серцевиною внутрішнього світу особистості [9]. Спираючись на окреслену актуальність та результати проведеного аналізу тематичних літе-

ратурних джерел, визначено дослідницьку мету нашого наукового пошуку.

Метою написання статті є репрезентація моделі формування моральних цінностей на взірцях шкільної освіти Ізраїлю, що передбачає імплементацію елементів досвіду ізраїльської шкільної системи, та її впровадження в освітню систему єврейських закладів загальної середньої освіти України із окресленням дієвого педагогічного інструментарію.

Виклад основного матеріалу статті.

Для реалізації поставленої мети застосовувався комплекс таких дібраних методів: аналіз, синтез, узагальнення і конкретизація, систематизація, опис і пояснення концептуальних ідей для розробки і впровадження авторської моделі формування моральних цінностей в шкільній системі, зокрема в єврейських закладах загальної середньої освіти в Україні.

В основу розробки зазначеної моделі були покладені методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в шкільній практиці Ізраїлю та відповідні протоколи діяльності закладів освіти [10; 11]. Ґрунтуючись на дотриманні і виконанні пропонованих рекомендацій, що в своєму контексті вміщують моральне виховання, в тому числі й поради стосовно формування моральних цінностей у здобувачів освіти шкільної системи Ізраїлю, авторську концепцію укладено в моделі, візуалізацію якої презентовано на рис. 1. Мета її реалізації полягає у формуванні моральних цінностей у шкільному середовищі.

Основним методологічним підходом визначено *аксіологічний*, що передбачає ознайомлення учнів з багатоманітним світом загальнолюдських цінностей та здійснення допомоги у виборі ними моральних цінностей як особистісних значущих для їхньої життєдіяльності, що суголосно з концепцією універсальних цінностей Ш. Шварца [4]. Цей підхід базується на дотриманні таких *принципів: гуманізму*, що сповідує кожному особистість як найвищу цінність, а задоволення її потреб, інтересів і запитів виступає критерієм соціальних взаємин, що фундаменталізуються на доброзичливості й повазі, тобто мають моральний зміст. На їх основі відбувається набуття практики морального поведіння, що трансформується в особистісний досвід; *систематичності*, що передбачає не фрагментарне, а цілеспрямоване педагогічно кероване розширення знань про моральні норми і моральні правила, які діють у суспільстві, формування навичок моральної поведінки і моральної усвідомленості щодо визнання моральних цінностей; *поступовості*, що за-

безпечує розширення обізнаності особистості про мораль і моральні постулати від простого – до складного, від елементарного – до глобального, тим самим підвищуючи її рівень моральності (за вченням А. Sarid, D. Goldman [6]); *неперервності* – сутність якої в покроковому збагаченні моральних уявлень, формуванні усталених моральних переконань, накопиченні власного життєвого досвіду у ситуаціях морального змісту, оскільки процес морального зростання особистості триває впродовж життя.

Щодо *етапів формування моральних цінностей* в шкільній освіті, то такими визначені:

мотиваційно-стимулювальний – у ході якого відбувається заохочення і підтримка здобувачів освіти до сенсу моральних цінностей, їх переваг у розвитку сталого демократичного суспільства;

змістово-процесуальний – на якому проходить ознайомлення здобувачів освіти зі значенням моральних цінностей, з їх контекстом (відповідно до вікових можливостей сприйняття та усвідомлення);

освітньо-організаційний – забезпечує опанування моральних цінностей, прийняття їх у внутрішній план як дороговказів для здійснення моральних учинків (у діапазоні добра).

Щодо *педагогічних умов*, то акценти зроблено на: а) стимулювання позитивної мотивації суб'єктів освітнього процесу щодо формування моральних цінностей; б) насичення пізнавально-розвивальним моральним контентом освітнього процесу шкільної освіти (з урахуванням вікових особливостей); в) організацію в шкільному середовищі систематичних форм активності учнів, спрямованих на формування моральних цінностей.

Методичний супровід формування моральних цінностей в шкільній освіті передбачає забезпечення: 1) проектування освітнього процесу в шкільному середовищі; 2) ролі педагога у формуванні моральних цінностей; 3) застосування ефективного педагогічного інструментарію (наративи).

У моделі окреслено *структурні компоненти моральних цінностей*, які корелюють із зазначеними вище етапами, зокрема, це такі: *мотиваційний* (моральні мотиви, моральні установки, моральні емоції); *пізнавальний* (моральні уявлення, моральні знання, моральні переконання); *діяльнісний* (моральний вибір, моральна поведінка, моральний вчинок).

Результатом має стати сформованість моральних цінностей здобувачів освіти у шкільному середовищі, включаючи становлення моральної компетентності, особистісне моральне зростання і прагнення до

морального самовдосконалення. Наочно описане репрезентовано на рис. 1.

Упровадження моделі формування моральних цінностей у шкільному середовищі в освітню систему єврейських закладів загальної середньої освіти України проходило на базі навчально-виховного комплексу «Міцва-613» (Київ, Анатівка <https://mitsva613.com.ua/ua/>) впродовж 2019–2023 рр. Задля цього впорядковано хрестоматійні матеріали – ілюстровану «Читанку», до змісту якої ввійшли літературні твори, що визначені програмою та додаткові, які інформують про видатних постатей єврейського народу (наприклад, Алтер Ребе. Рабі Шнеур-Залман; Цемах-Цедек. Рабі Менахем-Мендл та ін.), повчальні оповідки морального спрямування («Загадковий будинок», «Плач дитини», «Стати цибулиною», «Без відсотків» тощо) [12]. До кожного з них розроблені супровідні завдання, які мають умовну позначку: робота в групах, вивчи напам'ять, виконай у зошиті, домашнє читання, читання із зупинками, порушена послідовність, словник таумачення нових слів і фразеологізмів тощо, а також перелік запитань для обговорення [12].

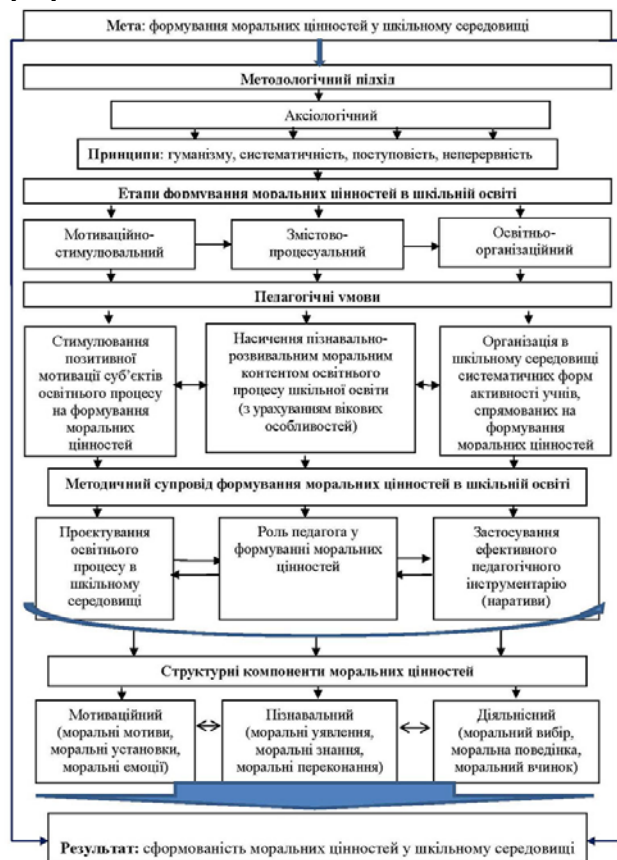

Рис. 1. Візуалізація моделі формування моральних цінностей у здобувачів освіти в шкільному середовищі (на прикладі досвіду Ізраїлю)

Такий педагогічний інструментарій, як підкреслено в сучасних дослідженнях (O. Oved), дає змогу педагогам формувати

головну моральну цінність – цінність людяності, про яку учні дізнаються читаючи шкільні підручники [8]. У нашому методичному забезпеченні це пропонується українською мовою, що паралельно реалізує завдання інтегрованості розвитку мовлення і морального виховання.

Основним методом обрано проведення нарративів, що полягало в розповіданні, поясненні, з'ясуванні основної ідеї твору, взятій із спадщини єврейської культури, з подальшим його обговоренням у формі полілогу. Спираючись на наукове положення, висловлене групою британських учених (I. Goodson, G. Biesta, M. Tedder, N. Adair), завдяки навчанню із застосуванням нарративів проходить формування особистості, бо в процесі спілкування з'ясовується істинність речей (у нашому дослідженні – моральних цінностей) [13]. Лише в процесі мовленнєвої взаємодії розкривається сутність тієї чи іншої моральної цінності, бо їх вивчають, приймаючи як обов'язкові, усвідомлюють і керуються як ідеалами. Коли педагог пояснює значення моральних цінностей у контексті прочитаного твору, то відбувається активізація знань учнів: пригадати подібну ситуацію реального життя, визначити моральні дії її учасників, схарактеризувати, які моральні почуття і емоції виникали при цьому, яку моральну дилему вони усвідомили.

Особистісні позиції можуть розкриватися лише в ході обговорення, бо задіюється механізм «моє ставлення до інших» ↔ «ставлення інших до мене» і в результаті → «самоставлення» та моральне судження. Обмін думками, коли учасники нарративу діляться інформацією, висловлюють власне бачення ситуації (вигаданої чи реальної), свої враження щодо неї спричинює дію отримання від інших їхніх моральних надбань, тих моральних цінностей, що вже мають статус усталених, тобто це проходить не шляхом насадження, а шляхом з'ясованості через пояснення (нарратив) і самоусвідомлення. Таким чином, формування моральних цінностей у шкільній системі має бути орієнтоване на здобувачів освіти, на наявний у них досвід морального поведіння в середовищі, на спільне навчання з іншими задля забезпечення морального розвитку.

Висновки. Проведений науковий пошук дає підстави зробити такі узагальнення: проблема формування моральних цінностей у шкільному середовищі вирізняється актуальністю, зважаючи на виклики, що постали в сучасному суспільстві. У цьому сенсі доречним є процес імплементації елементів досвіду ізраїльської шкільної системи щодо формування моральних цінностей та впровадження його в освітню сис-

тему єврейських закладів загальної середньої освіти України. На основі вивчення літературно-джерельної бази з теми дослідження визначені ключові наукові положення, які покладені в розробку авторської моделі формування моральних цінностей у здобувачів освіти в шкільному середовищі. Здійснено її впровадження в освітній процес навчально-виховного комплексу «Міцва-613».

Перспективи подальшої дослідно-експериментальної роботи полягатимуть в таких аспектах: теоретичному – вивчення специфіки формування кожного зі складників моральних цінностей: мотиваційного, пізнавального, діяльнісного, що подані у презентованій моделі; практичному – перевірка ефективності впровадження елементів досвіду ізраїльської шкільної системи щодо формування моральних цінностей (на прикладі діяльності єврейських закладів загальної середньої освіти, що діють в Україні).

Список бібліографічних посилань

1. EDUCATION 4.0: Ukrainian sunrise. Програма великої трансформації Освіта 4.0: Український світанок. *Міністерство освіти і науки України*, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/12/10/Osvita-4.0.ukrayinskyy.svitanok.pdf>
2. Halperin E., Bar-Tal D. Democratic Values and Education for Democracy in the State of Israel. *Democracy and Security*, 2006. Vol. 2. N 2. P. 169–200. <https://doi.org/10.1080/17419160600954441>
3. Peled E. The History of Education System and Authority in Israel from the Ottoman period to our days. *Biuletyn Historii Wychowania*, 2020. N 42. P. 109–122. <https://doi.org/10.14746/bhw.2020.42.7>
4. Schwartz S. H. Value orientations: Measurement, antecedents and consequences across nations. In *Measuring attitudes cross-nationally – lessons from the European Social Survey* / Eds. R. Jowell, C. Roberts, R. Fitzgerald & G. Eva. London: Sage, 2006. (PP. 161–193).
5. Schwartz D., Gurstein B., Galily D. Unique Schools in Israel. In *Education and Law* / Eds. B. Manov & V. Chukov. University of National and World Economy: Sofia, Bulgaria, 2019. (PP. 100–121).
6. Sarid A., Goldman D. A Value-Based Framework Connecting Environmental Citizenship and Change Agents for Sustainability – Implications for Education for Environmental Citizenship. *Sustainability*, 2021. Vol. 13. N 8. Art. 4338. <https://doi.org/10.3390/su13084338>
7. Ingall C. K. Transmission and Transformation: A Jewish Perspective on Moral Education. New York: Melton Research Center of the Jewish Theological Seminary of America, 1999. 171 p.
8. Oved O. Imparting the 'love of humanity' value in Israeli school readers. *Israel Affairs*, 2023. Vol. 29. N 4. P. 721–740. <https://doi.org/10.1080/13537121.2023.2223885>
9. Азман Х. Організаційно-дидактичні засади формування моральних цінностей в шкільній освіті (на прикладі Ізраїлю). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2023. № 2 (126). С. 354–367. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2023.02/354-367>
10. Guidelines to Revise the System of Education Indicators in Israel: Executive Summary. In Justman, M., Bukobza, G. (Eds.). *The Committee to Revise the System of Education Indicators in Israel*. Israel. Jerusalem, 2010. Retrieved from <http://yozma.mpage.co.il/SystemFiles/23161.pdf>
11. Educating for a Society of Culture and Knowledge: Changes in the 21st Century and their Educational Implications: Executive Summary. In Brandes, O., Strauss, E. (Eds.). *The Israel Academy of Sciences and Humanities*. Israel. Jerusalem, 2013. Retrieved from <http://yozma.mpage.co.il/SystemFiles/23178.pdf>
12. Reading. (2019). 2nd group: for Jewish general educational institutions. 4 parts. H. Azman (Idea); I. I. Makarova (Comp.); N. I. Landar (Lit. ed.). Anativka: "Mitzvah-613". [in Ukr.]
13. Goodson I. F., Biesta G., Tedder M., Adair N. *Narrative Learning*. New York: Routledge, 2010. 152 p.

References

1. EDUCATION 4.0: Ukrainian sunrise. (2022). The Great Transformation Program Education 4.0: Ukrainian sunrise. *Ministry of Education and Science of Ukraine*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/12/10/Osvita-4.0.ukrayinskyy.svitanok.pdf> [in Ukr.]
2. Halperin, E., & Bar-Tal, D. (2006). Democratic Values and Education for Democracy in the State of Israel. *Democracy and Security*, 2(2): 169–200. <https://doi.org/10.1080/17419160600954441>
3. Peled, E. (2020). The History of Education System and Authority in Israel from the Ottoman period to our days. *Biuletyn Historii Wychowania*, 42: 109–122. <https://doi.org/10.14746/bhw.2020.42.7>
4. Schwartz, S. H. (2006). Value orientations: Measurement, antecedents and consequences across nations. In R. Jowell, C. Roberts, R. Fitzgerald & G. Eva (Eds.). *Measuring attitudes cross-nationally – lessons from the European Social Survey*. London: Sage. (PP. 161–193).
5. Schwartz, D., Gurstein, B., & Galily, D. (2019). Unique Schools in Israel. In B. Manov & V. Chukov (Eds.), *Education and Law* (p.100–121). University of National and World Economy: Sofia, Bulgaria.
6. Sarid, A., & Goldman, D. (2021). A Value-Based Framework Connecting Environmental Citizenship and Change Agents for Sustainability – Implications for Education for Environmental Citizenship. *Sustainability*, 13(8): 4338. <https://doi.org/10.3390/su13084338>
7. Ingall, C. K. (1999). Transmission and Transformation: A Jewish Perspective on Moral Education. New York: Melton Research Center of the Jewish Theological Seminary of America. 171 p.
8. Oved, O. (2023). Imparting the 'love of humanity' value in Israeli school readers. *Israel Affairs*, 29(4): 721–740. <https://doi.org/10.1080/13537121.2023.2223885>
9. Azman, C. (2023). Organizational and didactic foundations of the formation of moral values in school education (on the example of Israel). *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 2(126): 354–367. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2023.02/354-367> [in Ukr.]
10. Justman, M., Bukobza, G. (Eds.). (2010). Guidelines to Revise the System of Education Indicators in Israel: Executive Summary. The Committee to Revise the System of Education Indicators in Israel. Jerusalem. Israel. Retrieved from <http://yozma.mpage.co.il/SystemFiles/23161.pdf>
11. Brandes, O., Strauss, E. (Eds.). (2013). Educating for a Society of Culture and Knowledge: Changes in the 21st Century and their Educational Implications: Executive Summary. The Israel Academy of Sciences and Humanities. Jerusalem. Israel. Retrieved from <http://yozma.mpage.co.il/SystemFiles/23178.pdf>
12. Reading. (2019). 2nd group: for Jewish general educational institutions. 4 parts. H. Azman (Idea); I. I. Makarova (Comp.); N. I. Landar (Lit. ed.). Anativka: "Mitzvah-613". [in Ukr.]
13. Goodson, I.F., Biesta, G., Tedder, M., Adair, N. (2010). *Narrative Learning*. New York: Routledge.

AZMAN Channa

4th year Postgraduate Student of the Department of Education and Pedagogical Innovation,
University of Hryhoriy Skovoroda in Pereiaslav

IMPLEMENTATION OF ELEMENTS OF THE ISRAELI SCHOOL SYSTEM FOR THE FORMATION OF MORAL VALUES IN JEWISH GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

Summary. *The article deals with the research issue of the formation of moral values in the school system on the basis of modern challenges of society and transformation processes aimed at the value paradigm of education. The article argues that the formation of moral values of a personality as a result makes changes both in external behaviour and in enriching the moral content of his or her inner world. It is proved that significant scientific and practical developments take place in the Israeli educational system, which is taken as a model, and the implementation of its best practices will help to solve this problem in Ukraine. The author analyses the scientific source base and identifies the main scientific principles of the phenomenon under study in the scientific works of Israeli scholars and scientists who have studied the specifics of Jewish education: the importance of moral values for the formation of a personality, the need to organise moral education in the educational process of the school system, the effectiveness of professing moral values in the development of society, the main levers of influence on the formation of moral values as personal values, and the peculiarities of using pedagogical tools.*

The purpose was to present the author's model of the formation of moral values based on the application of Israeli school education and its implementation in the educational system of Jewish general secondary education institutions in Ukraine, outlining effective pedagogical tools. To achieve this goal, the following research methods were used: analysis and synthesis, generalisation and specification, systematisation, description and explanation.

The main structural components of the model of formation of moral values in students in the school environment (on the example of Israeli experience) are highlighted: axiological approach, basic principles (humanism, systematicity, gradualness, continuity), three-stage process (motivational and stimulating, content and procedural, educational and organisational), pedagogical conditions and methodological support with the use of effective pedagogical tools (reading fragments of Jewish works contained in the "Reader" compiled by the author and narratives on their content). It is determined that the formation of moral values is significantly influenced by the accumulated experience of moral behaviour in the environment. The author formulates final generalisations about the significance of implementing elements of the Israeli school system's experience in the formation of moral values and its implementation in the educational system of Jewish general secondary education institutions in Ukraine. It is noted that further research is needed on the specifics of the formation of each component of moral values (motivational, cognitive, and activity).

Keywords: *moral values; general secondary education institutions of Ukraine; Jewish education; Israeli schools; reading works; narratives; educational process; model of formation of moral values in the school environment.*

Одержано редакцією 03.08.2023
Прийнято до публікації 20.08.2023